

Ikasi al dituzu dancehall eta trap?

Alberto Irazuren *Rocka puntua!* (Pamiela) irakurtzen eman ditut testu hau idazten hasi aurreko asteak. Ez dira ugari musikari buruz euskaraz irakurtzeko izaten ditugun aukerak, eta are gutxiago euskal musikari buruzko liburuak. Halakoak irrikaz hartzen ditugu zaleok, are gehiago Irazurena bezalako lan mamitsuak direnean. Joxe Mari Iriondo gai-jartzaileak 1964an Uztapideri jarritako puntu batetik abiatuta –«ikasi al dituzu rock and roll eta twist»–, bertsolaritza eta rockaren arteko harremanaren bilakaera aztertu du Irazuk saiakera horretan. Dokumentazio lan handia eginez eta idazkera bizia erabiliz, rockaren eta bertsoaren arteko uztartzearen kronika ederra osatetik harago joan da egilea, hainbat gai zeharkako eta interesgarri ukitu ditu –alderdi performatiboarekin edota hizkuntzaren hautuarekin lotutakoak, besteak beste– eta ondorio bat atera du, liburua irakurtzeko asmoa duenaren gogoia zapuztu gabe horrela laburbildu daitekeena: bertsoa rock musikan sartu da –guk uste baino lehenago sartu ere, Errobi eta Daniel Landarti aitortzen die Irazuk aitzindari-tza–, kantuak egiteko ohiko langai bihurtu da bertsoa –are, bertsolarien inguruan eratutako rock taldeak sortu dira–, eta, alderantziz ere, herri musikaren zenbait doinu bere egin dituzte bertsolariek bakarkako ariketan; baina, hala ere, Irazuren irudiko, bertsolaritzak ez du «barren-barrenetik» nahikoa esperimentatu rockaren doinu eta melodiekin. Aurrera begira ondo letorkioke bertsolaritzari, diosku kazetariak, «garaian garaiko doinu berriekin ez ezik haien erritmoekin jolasten» jarraitzea. «Artefaktu berriak datoz eta hobe sin-kronizatuta egotea».

Zein dira garaian garaiko doinu eta erritmo horiek? Edo beste era batera esanda, Iriondok Uztapideri jarritako puntua gaurko egunera ekarri beharko bagenu, zein lirateke rock and roll eta twisten 2017ko baliokideak? Zein hitz hauta lezake gai-jartzaileak, Iriondok Uztapide nola, bertsolaria estutasunean jartzeko? *Trap* izango litzateke horietako bat, zalantzarik gabe. 60ko hamarkadan Uztapideri twist bezain arrotz zaigu oraindik gehienoi AEBetako hegoaldean sortutako raparen azpigenero horren izena, baina Mendebaldean sekulako indarra hartu du azken urteetan, eta gurera ere iritsi da elektronika doinu grabaek eta hitz jario geldoa nahasten dituen soinu ilun eta trinko hori. Berori dugu, hain zuzen, euskarak okupatzen hasitako azken lurralde musikala.

Lehen euskarazko trap abestiak entzun ditugu iaz, Nizuri Tazuneri eta Gorpuzkingz taldeen eskutik. Fani eta Norzzone rap abeslariak osatzen dute Nizuri Tazuneri, eta *Musika ala hil* (Taupaka) lehen diskoarekin laudorioak baino ez dituzte jaso: «maisulana», «euskal diskorik modernoena», «azken urteotako euskal diskorik onena» eta horrelakoak irakurri ditugu sare sozialetan. Gorpuzkingz-ek beste estrategia bat du musikaren hedapenari dagokionez: kantuak sortu eta grabatu ahala Youtuben jartzen ditu, bideoklip formatuan. Irudia asko zaintzen du taldeak –kapela, betaurreko ilunak eta ahoa estaltzeko koadrodun zapiak janzten dituzte jendaurreko agerpenetan, anonimotasuna gordetze aldera–, eta ez dio diskoari etorkizunik ikusten. «Gazteek musika begietatik kontsumitzen dute gaur egun. Hemendik 10 urtera ez da diskorik egingo. Kulturalki oso atzeratuta gabilta Euskal Herrian», adierazi zuen taldekideetako batek, Zakil O’Nealek, Durangoko Azokaren barruan antolatutako mahai-inguru batean. Estetikarekin batera, umorea, ironia eta zirrikada dira taldearen izaera zedarritzen duten beste osagaietako batzuk. «Gu gara euskal kulturaren salbatzaileak».

Deigarriena, trap-a euskaraz egiten duten taldeak agertzea baino gehiago akaso, urtebete eskasean batak zein besteak lortu duten oihartzun eta harrera ona izan da. Nekez

imaginatu genezakeen duela ez asko horrelako proposamenak zuzenean ikusteko aukera izango zenik, esaterako, herrietako txosnetan. Zein da aldaketaren giltza?

Publikoa aldatu da

«Aldaketa publikoan gertatu da». Lerroburu hori atera zuen Gorka Erostarbe *Berria*-ko kazetariak Imanol Ubeda musikariarekin, Ion Andoni del Amo EHUko irakasle eta ikerlariarekin eta Leire Lopez Ziluaga kultur eragilearekin egindako mahai-ingurutik. Gizartea aldatzen ari den heinean, bogan dauden musika estiloak ere aldatzen dira eta Euskal Herriko sortzaileak ez daude joera horietatik kanpo. Garai bateko diskurtso eta formulek agortze sintomak erakusten dituzte, eta, mantsoki bada ere, beste estetika batzuk ari dira lekua irabazten zaleen artean. Azkue Fundazioak antolatzen duen Banden Lehiaren aurtengo emaitza izan liteke horren adibide: bederatzi urtean lehen aldiz rap abeslari batek irabazi du saria: Aneguriak. Euskara, emakumea eta rapa. Horra hor, seguruenik, Aneguria eta La Basuri esker besteak beste, gurean gertatzen ari den prozesu eraldatzaile sakonenaren hirukia.

Rockak gaur egungo gazteekin konektatzeko dituen zailtasunei buruzko mezuzak beritu dira iaz. Berri Txarrak taldeak berak –gurean gazteak erakartzeko gainbeheraren sintomarik inondik ere erakusten ez duen salbuespen gutxietako bat– rocka zuen buruan, besteak beste, disko berriari *Infrasoinuak* izenburua jartzerakoan. 60ko hamarkadan bertsolaritzak bizi zuenaren egoerarekiko paralelismoa egiten du Iruzuk bere liburuan:

Orain rockeroak dira kexu dabiltzanak, kontzertuetan ez dela apenas gazterik ikusten eta berrogei urteko jende saldoa dela nagusi. 60ko hamarkadako bertsolarien kexua transferitu da oraingo rock taldeetara, alegia, belaunaldi berriak beste nonbait dabiltzala, beren gauza nabarmenetan.

Juantxo Arakama Glaukoma taldeko abeslariak gordin bota zuen *Badok* atarian, eta bere hitzek azkura eragin zuten zenbait rockzaleren artean:

Nik gazteekin egiten dut lan eta ez dute ezer jakin nahi rock-and-rollarekin. Belaunaldi berriek ez dute rock-and-rolla entzuten ez euskaraz ez ingelesez. Reggaetoia, hip hopa, trapa, reggaea, dancehall-a... entzuten dute. Euren errealitatea gertuago ikusten dute musika horren bidez. Zalegoa badago eta badator, baina oraindik oso hasieran dago. Rock-and-rollak ez du berriz izango orain arte izan duen indarra.

Arakamaren hitzak baieztatzera letozke Leire Lopez Ziluegak aipatu mahai-inguruan esandakoak:

Ni trap kontzertuetan egon naiz azkenaldian, eta helduena neu izan naiz. Izugarria da zer-nolako jarraipena daukan nire ikasleen artean ere. Gauzak pasatzen ari dira gazteen artean, baina gure fokutik kanpo daude. Ez gara enteratzen.

Hainbat zepotatik libre

Egungo euskal musikaren erradiografia bat osatzeko artikulu sorta bat argitaratu zuen *Berrria* egunkariak uztailen. Ez zen erraza azken hamarkadan sorkuntzan, produkzioan eta kontsumoan aldaketa nabarmenak ezagutu dituen eta izugarri dibertsifikatu eta atomizatu den sektore baten azterketan ordena jarri eta argitasuna ekartzea. Fokua bereziki sorkuntzan eta sortzaileengan jarri zuen euskarazko kazetak, eta hainbat adituren laguntzaz egungo musika eszena –edo eszenak– hobeto ulertzeko hainbat gako eman zizkigun.

Pare bat ideia nabarmenduko nituzke. Batetik, Ez Dok Amairu taldeak eta RRV mugimenduak gorpuztutakoen ostean, «euskal musika berriaren hirugarren baga»osatzen dute azken hamarkadan plazaratutako sortzaileek, Juan Gorostidi idazle eta musika ikerlearen arabera. Heziketa akademikoa (musika eskoletan, kontserbatorioan...) jaso izana litzateke belaunaldi horren ezaugarrietako bat. Gorostidik dioenez:

Musikariak itzuli dira pop musika egitera. Aurreko belaunaldien kasuan formakuntza faltak kasu gehienetan esan nahi zuena zen hizkuntza musikalaren ikuspuntu oso murrizta. Baga honetakoak musikaren unibertsoaren barnean daude kokatuak.

Horrekin lotuta legoke gaur egungo mundu globalizatuan erreferentzia eta iturri berriak ezagutu eta norbere sorkuntzara eramateko joera. Pantxix Bidart musikariaren hitzetan:

Ez Dok Amairukoek herri kultura eraiki nahi zuten, euskal estetika baten sortzeko. Gaurkoek euskal nortasun horretatik askatzeko beharra sentitu dute, euskal estetika hori herstura bat bezalakoa zaie batzuei, kultura zaharkitu baten isla. Gazteagoek erreferentzia aldaketa behar dute.

Aurrekoen motxilarik gabe, airosoago dabilta egungo sortzaileak. Oso modu grafikoan laburbildu zuen Gorostidik: «Musika hainbat zepotatik atera da, eta libreago dabil orain».

Hiru belaunaldi batera

42 urteko aldea dago Mixel Ducau eta Izaro Andresen artean. Errobirekin hasitako ibilbideari Bidaia taldean ematen ari zaio jarraipena lehenengoa; bigarrena, lehen diskoarekin iaz ahorik aho, eta oholtzarik oholtza, ibili den izenetako bat da. Gero eta handiagoa da Euskal Herriko musikarien arteko adin tartea. Lehen aldiz, hiru belaunaldi ari dira musika egiten, eta hori islatzen da estilo aniztasunean, diskurtsoen eta erreferente estetikoaren eraberritzean... Hori irudikatzen du Bilbo Hiria irratiak 20. urteurrena ospatzeko argitaratu duen disko kolektiboak (*20 urtez euskal taupada*), Anje Duhalderen *Ama Euskal Herria* abestiaren ondoan Hedoi Etxarte eta Maisha MCren *Soluzioa* trap doinu berri-berria entzun baitaiteke.

Inoizko eszenarik askotarikoena dugu gaur egun Euskal Herrian, eta horren ispilu izan da 2017ko disko ekoizpena. 150 lan inguru eta dozenatik gora single eta EP katalogatu

ditugu *Badok* atarian, eta ausartuko nintzateke esatera azken hamarkadako disko bildumarik erakargarriena kaleratu zela iaz. Hauek dira horrela pentsatzera eramán nauten arrazoietakó batzuk, baten bat ahazteko arriskuarekin: Joseba Irazózik eta Axiari aita-seeek Robbie Bashoren inguruan gauzatutako elkarlana (*Bas(h)óan*), Mursegok Oiongo herritarrekin garatutako proiektu soziokulturala (*100% Oion*), Aitor Etxebarriak *Markak* dokumentalerako sortutako musika, Audiencék Kuban grabaturiko *Isla*, Berri Txarrak-en une gozo iraunkorraren lagin berria (*Infrasoinuak*), Rafa Ruedak post-punk doinu dantzagarrietara egindako bira (*Hiri kristalezkoa*), Zazkelen dantza doinuek ekarritako haize freskoa (*Ez entzun*), Kaskezur taldearen 90eko hamarkadako rock eta noise doinuak (*Azpisugeak*), Balerdi Balerdiren sasoiko itzulera (*Galtzen ikasteko metodoa*), MICE, Libe edota Pelax rock bakarlaríen odol berria, *Oihaneko zühainak* Zuberoako kantu tradizionalen moldaketa elektríkoa (ez nahastu *Zuhainpeko soinuak* ikuskizunarekin), Bidehuts zigilua 10. urtemugako bilduma (*Mirailak*), Deloreanek Mikel Laboaren obraren gáinean egindako berrikuspen elektríko pertsonala...

Hainbat debut interesgarri ere izan dira –Paxkal Irigoien & Kontsumo Orkestra, Birkít, Eneritz Furyak, Falta, Oso Fan, Nogen, Eraul, Anita Parker, Abereh...–, eta klasíkoek ez dute huts egin. Lehenagotik bide berriak jorratzeko gaitasuna frogatua zuten ibilbide luzeko hainbat musikarik bertan goxo ez geratzeko kemenari eutsi diote. Horregatik ere txalogarriak dira Fermin Muguruzak *The Suicide of Western Culture* bikote elektríkoarekin egindako diskoa (*B-Map 1917+100*), Jabier Muguruzak gitarra elektríkoz eta elektrínikaz jantzitako *Leiho bat zabalik*, Xabier Montoiak hari laukote batekin grabatutako *Gorraizea*, edo Joseba Tapiak *Besamotzak* diskoan bere bakarkako ibilbideko hainbat kanturen gáinean egindako rock berrikuspena.

Gure belarriek goxatua hartu dute, baiki. 🍷